

LANDLOPERSBLUES

Louis van Dievel

Landlopersblues

© 2016 – Louis van Dievel & Uitgeverij Vrijdag
Jodenstraat 16, 2000 Antwerpen
www.uitgeverijvrijdag.be

Omslagontwerp: Mulder van Meurs, Amsterdam
Vormgeving binnenwerk: theSWitch, Antwerpen
Foto auteur: Stephan Peleman

© foto binnenzijde cover: VZW Kempens Landschap

NUR 301

ISBN 978 94 6001 452 9

D/2016/11.676/309

e-boek

ISBN 978 94 6001 453 6

Personages

Pol Vervoort, ex-havenarbeider, landloper
Jefke Bosteels, dwerg, voormalige kermisattractie, landloper
Berten Bossard, weeskind, landloper
Jaak Ponsaers, ex-kleiputter, ex-gedetineerde, landloper
Omer Verdeyen, ex-boerenknecht, landloper
Fons Denaeyer, pooier, gedetineerde
Nest De Fauw, dief, gedetineerde
Camiel Henrotay, forain, kinderverkrachter, gedetineerde
Jeanne Van Gorp, weduwe van cipier Gerard Van Gorp
André Horsten, gepensioneerd cipier
Anita Kneepkens, kleindochter van Pol Vervoort

Niets van deze uitgave mag door middel van elektronische of andere middelen, met inbegrip van automatische informatiesystemen, worden gereproduceerd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Proloog

'Va te faire foutre, sale nain!'

Hoe laat zou 't zijn?

Wat een vraag, Pol! Dat heeft toch geen belang meer.

Voor mij wel, Jefke.

Het zal bijna avond zijn, schat ik.

Denkt ge?

Een uur of zes.

Hoe kunt gij dat nu weten, Jef, ge draagt toch geen horloge.

Alsof ge een horloge nodig hebt om te weten hoe laat het is.

Ik heb nooit een horloge gedragen. Ik keek altijd naar de zon.

Onder de grond schijnt de zon niet.

De boer is op zijn tractor naar huis, er komen geen fietsers meer voorbij, de grond wordt al wat vochtig, dat zegt toch genoeg?

Waarom moet ge par force weten hoe laat het is, Pol?

Sa petite fille n'est pas venue le visiter.

Moei er u niet mee, Camiel.

Elle ne vient plus jamais, Popol, plus jamais.

Maar allez, vindt ge dat nu plezant?

Quoi?

Andere mensen koeioneren.

Va te faire foutre, sale nain.

De dag dat ze u hier bij ons hebben gelegd, wist ik al dat ge niet deugde.

Hoho, qui parle?!

Wij zijn landlopers, Camiel, gij zijt een misdadiger.

Et Ernest, alors? Et Alphonse?

Nest en Fons zijn brave mensen, vergeleken met u.

Merci, Jefke.

't Is toch waar?

Tegen wie zegt ge het.

Wat hebt gij eigenlijk op uw kerfstok? Ge hebt dat nooit willen zeggen.

C'est pas de tes oignons.

Ik kom het wel te weten, Camiel.

Nu weet ik nog niet hoe laat het is. Het is toch dinsdag, hé?

Pol, ik weet het niet. Ik hou de dagen van de week allang niet meer bij. Het zou kunnen.

Anita komt altijd op dinsdag. Ik heb het haar horen zeggen tegen die mens.

Misschien heeft ze de bus gemist in Turnhout.

Miskien is de bus tegen ne boom gebots en is ze dood.

Ha, nu kent ge Vlaams! Als het is om iemand te treiteren...

Va te faire foutre, sale nain.

Dat hebt ge al gezegd. Zing eens een ander liedje.

Elle est sans doute malade. Cancer, cancer, ge hoort niks anders.

Klep toe, Camiel.

Ou quoi, Popol?

Ge zijt een krapuul, Camiel.

Crapule, peut-être, maar niet mismaakt gelijk gij.

Hoor ik nu de bus niet stoppen?

Pol, de halte is aan de steenweg, dat is minstens een kilometer van hier.

En toch...

Is het nu gedaan met dat gezever?

Daar, de Jaak zie! Goed geslapen?

Ook een goeiemorgen, Omer. Hoe is het met uw prostaat?

Gaat ge nu elke dag dezelfde flauwe mop vertellen?

Wat moeten wij anders? Wij krijgen geen bezoek gelijk Pol.

Is het nu dinsdag of geen dinsdag?

Jaak, kijk eens in uw agenda.

Jaak kan amper lezen of schrijven, dat weet ge toch.

Daarom vraag ik het juist, kieken!

Godverdomme. Lach met een ander. Als ik had geweten dat ik mijn dagen en maanden en jaren naast u moest passen, ik had mij ergens anders laten begraven.

Alsof ge keus hadt, Jaak...

1

'Ge kunt uw lichaam aan de wetenschap schenken, heeft de directeur gezegd.'

(Pol Vervoort)

Anita, meiske! Heb ik de laatste keer iets gezegd dat ik niet had mogen zeggen? Heb ik u kwaad gemaakt of verdrietig? Of ben ik in herhaling gevallen? Dat zeggen de mannen naast mij altijd: dat ik in herhaling val.

Grootva, ik heb u gevonden, eindelijk gevonden! hebt ge de eerste keer gezegd. Toen de mens die u naar hier had gebracht, vertrokken was.

Ge zult wel veel te vertellen hebben. Spijt dat ik heb, dat ik niet eerder naar u op zoek ben gegaan. Maar ik wist van niks, hé, grootva, ik heb alles zelf moeten uitzoeken!

Kind, lief kind, heb ik bijna geroepen, ik zal u alles vertellen wat ge wilt weten.

Kalm aan, Pol, subiet krijgt ge nog een attaque, zei Omer van graf nummer 289.

Om te lachen, natuurlijk. Wij vertellen altijd van die flauwe moppen onder elkaar.

Er zijn hier mensen die willen slapen!

Dat is er nog zo eentje. Flauw, hé? Maar ja, we hebben zo weinig om ons aan op te trekken. Vroeger, toen we hier nog niet lagen, vertelden we elkander verhalen. We hadden een clubke, een vertelselclub. Met zeven waren we. Vijf mannen die hier liggen: ik, Jefke, Berten, Jaak en Omer. Firmin leeft

nog, hij zal nu wel achter in de zeventig zijn. Maar hij kent zijn voorkant niet meer van zijn achterkant, als ge begrijpt wat ik bedoel. Heb ik van horen zeggen. Elke keer als er hier iemand bijkomt, proberen wij het laatste nieuws te horen. Dat wordt dan van graf naar graf doorverteld. Aan 't eind van de ketting klinkt dat nieuws soms helemaal anders, dat gaat zo.

Maar er komen er amper nog bij. Volk uit het gevang, tussendoor, soms, geen landlopers zoals wij... Van de Warre weten we niets. Die is in 1993 vertrokken – van moeten – en we hebben hem nooit meer teruggezien. Nochtans was de Warre gelijk wij een vaste klant in de Kolonie. Is hij dood, leeft hij nog, wie zal het zeggen? Eigenlijk waren we met acht, want ik mag Désiré Vermeulen niet vergeten. Den Dizzer, gelijk we hem noemden toen we nog leefden. Hij had in graf nummer 284 moeten liggen, de put was al gegraven. Maar ze zijn hem komen halen. Van de universiteit van Leuven. Die snijden u open en halen u helemaal leeg, heb ik mij laten vertellen. Om de studenten die voor dokter studeren te leren over het menselijk lichaam.

Ge kunt uw lichaam aan de wetenschap schenken, heeft de directeur een keer gezegd in de eetzaal.

We kregen allemaal een papier om in te vullen en als ge niet wilde dat ge naar Leuven verhuisde, moest ge ergens een kruisje in een vierkantje zetten.

Wie niet kan lezen of schrijven, kom ik wel helpen, zei de directeur.

Den Dizzer zal niet goed hebben opgelet, of niet hebben willen toegeven dat hij niet kon lezen zeker? Soit, zijn graf was gegraven en wij waren content dat den Dizzer opnieuw onder ons was, maar ineens komen ze die Waalse bandiet in zijn put leggen. Ik ben een verdraagzame mens, Anita meiske, maar die Camiel is een krapuul. Gelijk die de mensen het bloed van onder de nagels kan pesten, ge hebt geen gedacht. Ik zeg

dat niet omdat Camiel uit de gevangenis komt, begrijp mij niet verkeerd. Fons en Nest zijn ook overleden gedetineerden, gelijk dat hier wordt genoemd. Nest was een onverbeterlijke dief. En Fons was een *maquereau*, een pooier. Hij had wel tien dames die voor hem werkten, beweert hij. Ik weet niet of dat waar is of dat hij met spek schiet. Tien dames is toch veel om op te letten, niewaar? God! Nu zit ik hier over hoeren en pooiers te leuteren en gij ziet er zo'n braaf meiske uit! Ge zijt toch niet gechoqueerd? Ik heb geen ring aan uw vinger gezien. Zijt ge al verloofd? Of hebt ge een vriend? gelijk dat tegenwoordig genoemd wordt. Het zijn wel mijn zaken niet, maar een grootvader mag dat toch vragen?

Waar was ik gebleven? Ha ja, bij Fons en Nest. Wel, die twee hadden spijt over wat ze miskuist hadden. Ze hebben het dikwijls genoeg gezegd: als ik kon herbeginnen... Maar ja, ge hebt uw leven en uw lot niet altijd zelf in handen. Wat zeg ik? Ge zijt een speelbal van het lot! Kijk naar mij...

Anita, meiske, ik ben een oude zot. Ik babbel maar en ik praat maar en ge zijt er geeneens vandaag. Ik was uw bezoek al helemaal gewend. Ge weet niet hoeveel plezier ik daaraan beleef. En blij dat ik ben, dat er toch iemand naar mij op zoek is gegaan. Een kleindochter, begot...

Misschien was ik minder content geweest, als ge mij gevonden hadt toen ik nog landloper was. Ik had mij voorzakers doodgeschaamd. Maar dan hadt ge tenminste mijn stem nog kunnen horen. Ik had een schone stem, ze zeggen het hier allemaal, en zingen dat ik kon.

2

'Ze gaan mij toch niet opgraven zeker?'

(Jefke Bosteels)

Het is allemaal begonnen toen dat meisje op een dag aan het graf van Pol stond.

Zijt ge zeker, meneer? vroeg ze.

Niet aan een van ons maar aan een mens die haar blijkbaar naar onze hoek van de begraafplaats had gebracht.

Nummer 288 is Paul Vervoort, juffrouw, geboren in 1926 in Antwerpen en overleden in 1989, hier in de kolonie van Merksplas.

Ik hoor het die mens nog zeggen.

Merci, meneer, zei dat meisje.

Ik laat u nu alleen met uw grootvader, zei die mens, ik wacht op u aan de poort. Ge moet u niet haasten, ik heb tijd genoeg.

Ze heeft lang niets gezegd. Ze stond daar maar. Ze stond daar maar te snikken. Stilletjes te snikken. Pol was helemaal over zijn toeren. Wij krijgen nooit bezoek. Toen de begraafplaats op orde is gebracht, ja toen was er volk, veel volk. De fanfare speelde. Er hield iemand een toespraak, maar dat is al een hele tijd geleden. Denk ik, want wat is tijd nog als ge dood zijt en er van u niet veel meer overschiet? En wij willen eigenlijk niet liever dan gerust gelaten te worden.

Maar Pol had het woord 'grootvader' gehoord.

Dat kan toch niet, zei hij keer op keer.

Ge hebt toch kinderen gehad, Pol, zei ik, dan is er toch kans dat ge ook kleinkinderen hebt.

Ik kan niet lang blijven, grootva, zei dat meisje, want ik moet nog helemaal terug naar Gent. Maar ik kom terug, ik beloof het u.

Pol is een hele week niet te doen geweest, echt niet te doen geweest. Enfin, ik zeg nu wel een week, het kan ook korter of langer zijn geweest. Op een warme dag stond ze daar weer. Het was al zomer, geloof ik. De zon deed deugd aan onze knoken, ook al liggen wij een dikke meter diep.

Dag grootva, zei ze. Ik heb iets meegebracht.

We hoorden iemand in de aarde boven onze kop schuppen. Pol was in paniek.

Ze gaan mij toch niet opgraven zeker!

Wacht, ik zal u helpen, juffrouw.

Dat was de stem van de mens die er de eerste keer ook al bij was. Wat ze daarboven allemaal uitspookten, ik weet het niet. De Pol stierf bijna van de schrik. Bij wijze van spreken, natuurlijk.

Het is heel schoon gedaan, juffrouw, zei de mens toen ze klaar waren.

Paul Vervoort, Antwerpen 1 december 1926 – Merksplas 6 november 1989, las het meisje met een heldere stem.

Waar hebt ge die foto gevonden, juffrouw? vroeg de mens.

In een schoendoos met spullen van grootmoe, antwoordde het meisje. Ze heeft mij die doos gegeven een maand voor ze stierf. Ik was toen nog maar twaalf jaar. Later zult ge misschien begrijpen wat er in de doos zit, zei mijn grootmoe. Zeg maar niets tegen uw vader of uw moeder, surtout niet tegen uw moeder. Ze moeten niet weten dat ge dat van mij hebt gekregen.

Hoe oud zou grootva zijn op die foto? vroeg het meisje.

Een jaar of dertig, zei de mannenstem. Een ferme vent. Toen toch nog.

Hebt u mijn grootva persoonlijk gekend?

Nee, spijtig genoeg niet. Maar ik ken wel mensen die uw grootva beter hebben gekend. Wij zijn allemaal gepensioneerde cipiers, ziet ge. Wij hebben hier veel volk zien passeren.

Sinds dat meiske hier geweest is, is het gedaan met de eeuwige rust. Het graf van Pol is nu versierd met een naamplaatje en een stenen roos. Het valt op, naar het schijnt. Witgrijze kruisjes met een nummer voor zover ge kunt zien, en dan een tje met een rode roos. Dat van Pol. Er zijn er die dat niet kunnen verdragen, die jaloers zijn op Pol. Ik niet. Pol en ik zijn kameraden, altijd geweest. Hij heeft mij dikwijls genoeg beschermd, indertijd, toen we nog leefden. Hier in de Kolonie en in Antwerpen op straat. Er is niks zo erg als een zatte landloper met het vuur in zijn lijf. Ik ben blij voor Pol. Het moet een geweldig gevoel zijn als ge gemist wordt omdat ge dood zijt. Ik heb geen kinderen. Ik had er nochtans graag gewild, maar ja. Pas op, ik klaag niet. Ik krijg geregeld bezoek. Van Jeanne, Jeanne Van Gorp. Ik heb al genoeg gebabbeld, ik heb er een droge keel van gekregen. Vroeger goten we dan een paar pinten door ons keelgat. Als ik er nog maar aan denk, begin ik al te zeveren van de goesting. Raar, hé?

3

'Ik ben gestorven aan kanker, kanker aan mijn gat, als ge het wilt weten.'

(Omer Verdeyen)

Ik kan niet slapen. Het is te druk geweest. Er gebeurt te veel dat niet *juist* is. Vroeger was het hier stil, winter en zomer. We spraken niet veel. Goeiemorgen, goeienavond, dat was het ongeveer. We kennen mekaar veel te goed. We weten zo goed als alles van malkander. Gelijk getrouwde koppels die heel hun leven samen zijn. Als er iemand begint van 'weet ge nog die keer dat..?', dan weten wij al wat er gaat komen. Ja, Pol, ja, Jef, ja, Berten, roepen we dan.

Die keer dat ge aan de deur van dat huis aanklopte om een cent te vragen en er een vrouw in haren blote kwam opendoen.

Die keer dat ge voor een weddenschap uw gevoeg hebt gedaan in het midden van de Gemeentestraat, en dat de trams maar bleven bellen om door te kunnen.

De keer dat ge zo zat waart dat ge uw eigen naam niet meer kende.

Of de keer dat ge een portefeuille met twee briefjes van duizend frank vond in de wc van 't Koetsierke.

Het zijn altijd de plezante verhalen die terugkomen. De triestige histories worden maar één keer verteld. Vroeger, nog vroeger dus, toen we nog leefden, zaten wij altijd met dezelfde zeven, acht mannen samen bij de stoof. Na het werk, na het eten en na de wandeling. In de winter, als wij allemaal onder-

dak hadden gezocht in de Kolonie. Wij deden niet mee met de kaarters en we keken geen tv, of toch niet dikwijls. Wij vertelden verhalen. Echte verhalen en gefantaseerde. Over ons leven. Hoe het had kunnen lopen en hoe het in het echt is gegaan. Ik had in Gullegem een rijke boer kunnen zijn. Ik zou nu van mijn renten leven. Als ik met Trees was getrouwd. Als ik geduldiger was geweest. Als ik mij had kunnen bedwingen. Als ik niet naar die hoer in Kortrijk was gegaan. Syfilis, godverdomme! Ik had moeten weten dat tweehonderd frank te weinig was. Ik ben meer dan een jaar ziek geweest. Ik ben van het erf gejaagd door de vader van Trees. Vuile hoerenbok! Hij vervloekte mij.

Nu ben ik toch aan het vertellen. Tegen mijn eigen nog wel. Dat komt omdat ik zo rusteloos ben. En ik niet alleen. Er hangt spanning in de lucht. Sinds de kleindochter van Pol Vervoort is opgedoken, zijn we niet meer gelijk, verstaat ge? Ik misgun het Pol niet, maar dat zijn grafkruis anders is dan dat van ons – properder, persoonlijker – dat steekt. En dan is er Camiel met zijn smerige tong. Alles heeft hij gezien en gehoord. Alles wat schoon is maakt hij lelijk. Alles wat een beetje licht geeft maakt hij zwart. Camiel heeft zijn eigen overlijden nog niet verteerd, als ik dat zo mag zeggen. Ik ben gestorven aan kanker, kanker aan mijn gat, als ge het wilt weten. Ik wens het niemand toe, een smerigere ziekte bestaat er niet. Maar ik heb mijn einde zien aankomen. Ik heb mij kunnen voorbereiden op mijn dood. Dat is belangrijk. Ge moet de plussen en de minnen naast elkaar kunnen zetten. Ook al is het eindresultaat maar pover, gelijk bij mij. Ik had herenboer kunnen zijn, ik ben geëindigd als een landloper die zijn kak niet meer kon ophouden. Maar Camiel is ineens dood gevallen. Een zwaar hartinfarct. Tijdens de wandeling, in het gevang van de Kolonie. Ineens stopt hij, hij wordt zo bleek als een lijk, hij geeft over, en hij valt dood. Ik weet dat van een

gast die hier heeft vastgezet en die ik ben tegengekomen in 't Koetsierke.

Camiel was een forain, hij had een paardenmolen die heel goed marcheerde. Maar hij kon niet van de vrouwen blijven. Altijd probeerde hij ze te betasten, ook als ze er niet van gediend waren. De vrouwen van zijn collega's op de kermis, bijvoorbeeld. Hij heeft een paar keer een pak rammel gekregen om u tegen te zeggen. Van hun venten, natuurlijk. Dan is 'm jonge meisjes lastig beginnen te vallen. Meisjes van dertien, veertien jaar, kinderen nog bijna. Tot hij tegen de lamp liep. Veroordeeld voor de verkrachting van een meisje van nog geen veertien. Hij heeft veel slaag gehad in het gevang. Dat is altijd zo geweest. Met gasten die aan kinderen zitten hebben ze nooit compassie.

Hoe ik dat weet? Ik hoor dingen zeggen. De andere mannen hier weten dat niet, ze moeten het ook niet weten. Al zou het kunnen helpen om het karakter van Camiel beter te verstaan. Hij is een klootzak, maar hij is ook een mens. Of was. Het is al eender.

4

'Ge kunt een mens zomaar niet verpotten als een kamerplant.'

(Jeanne Van Gorp)

Als het zomer is loop ik 's avonds graag een keer naar het kerkhof. Naar dat van de Kolonie, niet naar de begraafplaats van Merksplas waar onze Gerard begraven ligt. Hij had veel liever hier een plek gekregen om voor eeuwig te rusten. Maar dat mocht of kon om een of andere reden niet.

Wij hebben de regels niet gemaakt, madame Van Gorp, zei de directeur.

Terwijl ik juist denk van wel. Het zijn de directeurs die de regels maken.

Was het omdat onze Gerard zijn eigen verdaan heeft? Ik heb het niet durven vragen. Vroeger was dat zo, toen de mensen nog op een echt kerkhof begraven werden. De kerk wilde geen zelfmoordenaars in haar gewijde grond. Ik vind dat zo'n lelijk woord: zelfmoordenaar. Gerard heeft zijn eigen niet vermoord. Hij heeft zijn einde wat bespoedigd, zal ik maar zeggen. Gerard was depressief, geweldig depressief. Hij was zo ver heen dat er niets meer aan te doen was. Kilo's pillen heeft hij geslikt, emmers vol pillen. Resultaat? Nul de boten. Hij was juist een zombie uit een vampierenfilm. Hij kon 's morgens niet uit zijn bed en 's avonds niet in zijn bed. Hij zat de hele dag door het venster te kijken, naar de auto's die passeren op de steenweg naar Rijkevorsel. In de voorkamer.

Ik zei altijd: Kom Gerard, zet u bij mij op de veranda. De zon schijnt, ge ziet de bomen en het groen en soms een vos of een ree, ja, zo dichtbij komen die.

Hij wilde niet, want dan zou hij onvermijdelijk het gebouw van de Kolonie zien staan, en wat ze ervan gemaakt hebben nadat de landlopers vertrokken waren. Want dat is zijn dood geweest: de sluiting van de Kolonie in 1993.

Het was tegen de rechten van de mens om landlopers van hun vrijheid te beroven, zo stond het in de *Gazet van Antwerpen*. Terwijl de landlopers vroegen om opgesloten te worden. Och, meer ga ik er niet over zeggen want anders word ik kwaad of ga ik blèten. Of alle twee. Onze Gerard was chef in de Kolonie. *Chef* is een groot woord hé, het is gewoon hoe landlopers of gevangenen de cipers aanspreken. Gerard kende alle landlopers bij naam, hij kende hun geschiedenis, hun goeie en slechte kanten. Gerard was nogal van het reglement. Ge moest vooral niet denken dat ge met zijn voeten kondt spelen. Als er ene iets had uitgestoken, iets dat over de schreef ging, dan kwam die op het rapport. Onverbiddelijk. Niet mogen werken en dus niets verdienen, ja dat was een straf. Maar binnen moeten blijven, dat was nog veel erger. Gerard was al niet meer van de jongsten, juist vijftig geworden, toen de Kolonie werd gesloten. Hij werd overgeplaatst naar het gevang. Maar als ge chef zijt geweest bij de landlopers, kunt ge in een gevangenis niet meer – hoe noemen ze dat? – *functioneren*. Dat gaat gewoon niet. Niet alleen die landlopers waren vrije vogels, hé, de cheffen ook. Een jaar heeft hij het volgehouden. En intussen waren ze de slaapzalen van de Kolonie aan het ombouwen tot een gevang voor illegale mensen. Dat een mens moet worden weggestoken achter metershoge draad en ijzeren deuren omdat hij niet de juiste papieren heeft, of geen papieren tout court, dat kan er bij mij niet in. Bij Gerard nog minder. Wat is het verschil tussen een landloper en een illegaal? Ik weet het niet.